

Denise Desautels

**Dilluns
de poesia
a l'Arts
Santa
Mònica**

**Presentació
i traduccions
d'Antoni Clapés**

SANTAMÒNICA

Denise Desautels (Mont-real, 1945) ha publicat més de quaranta reculls de poemes, relats i llibres d'artista, al Quebec i a l'estranger. També és autora de cinc peces dramàtiques radiofòniques, una de les quals, *Voix*, enregistrada a Colònia el 1986, va ser àmpliament destacada per les ràdios públiques de llengua francesa.

Membre del comitè de redacció de la revista *La nouvelle barre du jour*, de 1985 a 1990, va ser responsable, juntament amb el crític d'art Gilles Daigneault, del número especial «Installations/Fictions» (desembre de 1986) que aplegava els treballs de quaranta-sis escriptors i escriptores, i artistes visuals. A més, va tenir cura d'importants números especials de revistes, com «Femmes de Lettres» (*La nbj*, 1989), «Les urbaines» (*Arcade*, 1992), «Féminisme et création», les Actes del col·loqui de l'Acadèmia de les Lletres del Quebec que va organitzar al 1998 (*Trois*, 1999), i «Têtes» (*Estuaire*, 2010), en el qual hi van participar les escriptores Martine Audet, Louise Bouchard, Louise Dupré, Catherine Mavrikakis i Gail Scott, i l'artista visual Louise Viger.

Des de 1980 participa regularment en festivals, trobades i col·loquis d'escriptors (al Quebec, al Canadà, i a Europa i a la resta d'Amèrica) sobre la poesia quebequesa, però molt especialment sobre l'escriptura actual i sobre les relacions que aquesta manté amb les altres arts. Vinculada des de fa anys amb nombrosos projectes d'arts visuals, ha treballat amb un gran nombre d'artistes, i molts dels seus llibres són edicions de tiratge limitat realitzats en col·laboració, que es troben en destacats museus i col·leccions particulars.

La seva obra ha rebut nombroses distincions. Especialment, cal destacar que ha estat guardonada dues vegades amb el Gran Premi Québécois del Festival Internacional de Poesia de Trois-Rivières —la segona vegada a començament de setembre d'enguany per *Sans toi, je n'aurais pas regardé si haut*, que s'ha publicat a Barcelona en català—, el premi del Governador general del Canadà, el premi Athanase-David, la més alta distinció atorgada pel govern del Quebec, i el Gran Premi de literatura francòfona Jean Arp. Aquests dos darrers li han estat atorgats pel conjunt de la seva obra.

És membre de l'Acadèmia de les Lletres del Quebec i de l'Ordre de Canadà.

Denise Desautels i el dol(or)

Antoni Clapés

«Le mot c'est la mort sans avoir l'air»

Alphonse Ripotois

Denise Desautels (Mont-real, 1945) és una de les figures més destacades de la poesia quebequesa contemporània i, gosaria dir, de tota la poesia del nord d'Amèrica. Membre de l'Acadèmia de les Lletres del Quebec i de l'Ordre de Canadà, ha escrit més de quaranta llibres de poesia —sovint en diàleg amb artistes visuals—, guions radiofònics i peces teatrals, i el volum de narracions *Ce fauve, le Bonheur*. La seva escriptura ha estat reconeguda amb els premis literaris de més prestigi del seu país i de la francofonia.

En català comptem amb dos dels seus llibres traduïts: *Tomba de Lou* (2011) i *Sense tu, mai no hauria mirat tan amunt* (2014), dues peces angulars, capitals en l'escriptura de Desautels.

Voldria començar aquesta lectura citant i recordant Isabel Núñez, que havia pouat amb rigor en l'obra de Desautels. Deia Núñez, referint-se a l'autora: «A les pàgines de Denise Desautels hi ha la felicitat del món per-

dut, on l'amor ressuscita en l'escriptura (...) Hi ha la mort presència-absència, i el pas del temps, no cronològic sinó intern (...) El dol amorós és també una celebració de la vida viscuda: l'escriptura és qui fa el treball del dol.» I és que tota l'obra de Desautels és creuada pel desig de foradar secrets privats i públics per arribar a l'origen dels problemes, per intentar guarir les ferides derivades de les col·lisions familiars, dels conflictes col·lectius. Els textos fan recular (superar?) el dol: així el dolor esdevé dolçor, tan sols afegint una lletra. I és l'escriptura.

L'obra de Denise Desautels, com ella mateixa ha escrit, és un treball d'arqueologia de la intimitat, un furgar les capes de la memòria i les nafres acumulades amb el temps. Unes excavacions *cap avall*, sempre burxant l'endins, per tractar de comprendre i de comprendre's. En aquestes excavacions hi ha dolor i hi ha dol. Remoure les cortines del record pot fer mal, però, com deia la Gitanette de Colette, «el dolor em fa companyia»: Sísif feliç?

En els seus textos Desautels ho dona tot, es mostra tal com és, sense subterfugis ni mentides. Sap que escorcolla un camp de mines i que només la veritat nua, descarnada, pot evitar el desastre: «Ho diré tot. Tota la veritat. Ho juro. No tinc res a amagar. Però em fa por que això se sàpiga (...) No vull mentir —encara que la meua veu és / més dolça quan menteixo», ha dit a *Le cœur et autres mélancolies*.

Desautels proposa al lector gosar sotjar els aspectes més desconeguts de l'inconscient de l'experiència (trans-

lingüística) poètica per remoure la seva consciència de lector i convertir-lo en actor i cercador de sentits i de noves experiències a través del text. Cal llegir els textos de Desautels en veu alta per adonar-se del ritme prodigiós i de la respiració interna d'aquesta lancinant prosa poètica.

Traduir Denise Desautels ha estat, alhora, un repte i un plaer. El repte de girar al català una escriptura plena de matisos –d'interpretacions, doncs–, de referències implícites, d'ambigüitats i de complexitats de tota mena, amb una riquesa lingüística d'altíssim nivell. I també ha estat un plaer: el de la reescriptura. Si «l'escriptura és això: la ciència dels gaudis del llenguatge (...) D'aquesta ciència només hi ha un tractat: l'escriptura mateixa», com deia Barthes, no hi ha gaudi més gran per a un traductor que acarar-se amb un text de gran qualitat, intricat, que impliqui un intens grau d'atenció i de treball. De goig acomplert.

La passió per l'escriptura omple la vida de la poeta Desautels.

Viure: és a dir, escriure: què fer, sinó?

Escriure «per donar un sentit més pur als mots de la tribu».

Escriure per «mirar de veure-hi clar».

Escriure com una forma de revolta contra la nostra finitud, contra el pas inexorable del temps, contra la mort propera.

Escriure com una de les estratègies per passar comptes de la pròpia història.

Escriure, aparentment, a raig, amb un estil depuradíssim.

Escriure amb la ràbia i l'orgull d'un jo femení que s'autoafirma.

Escriure sobre l'amistat profunda, per sempre.

Escriure per esvanir les ombres internes.

Escriure amb l'emoció d'un viatge a través del temps per retrobar el propi temps.

Escriure sobre el passat, sobre la infantesa, sobre la memòria.

Escriure sobre els enigmes de l'endins, que sembla un pou profund de vidre fosc.

Escriure sobre les ferides dels conflictes familiars.

Escriure amb una musicalitat i una lluminositat extremes.

Escriure a través de la repetició i de l'enumeració exhaustives: que res no quedi per ser inventariat.

Escriure sobre el dolor de (sobre)viure després de la pèrdua.

Escriure sobre la fragilitat d'un(a) mateix(a), potser com a darrer simulacre enfront de l'esqueixament.

Escriure sobre la vida que continua sense l'altra: una vida que pren consciència de la nafra inguarible.

Escriure per fer present la llengua-dona.

Escriure sobre el llibre que escriuràs, inventant una allau de visions.

Escriure per habitar una cambra pròpia, amb eco.
Escriure contra les ferides del dolor, de la mort, de la
separació. De la desaparició.
Escriure escriure.
Escriure.

(Barcelona, agost de 2014)

Antoni Clapés (Sabadell, 1948) és poeta, traductor i editor de poesia. Els seus darrers llibres són *L'arquitectura de la llum* (2012), *La llum i el no-res* (2009) i *Miro de veure-hi* (2007). Ha traduït poesia del francès (Jaccottet, Collobert, Char, Desautels, Brossard), i de l'italià (Civitareale, Fasani). Al desembre de 1989 va crear Cafè Central.

Poétique

Denise Desautels

J'écris comme on fait des fouilles, en archéologue de l'intime, tâtonnant dans l'ombre touffue d'une mémoire, la mienne, si semblable à tant d'autres, tirillée entre détresse et utopie. Sous de multiples couches de protection, l'obscurité d'un monde à déminer, à nettoyer, puis à disséquer. Car les secrets, souvent sournois et invouables, ont besoin de lumière, c'est-à-dire de pensée, de langage et de voix, pour ne pas s'envenimer. Car c'est là, au cœur de l'intimité, dans le plus noir des brouillards, que se fomentent les pires catastrophes; là que ça se démène, ça lutte, ça pleure, ça crie, ça se donne bonne conscience, ça court à sa perte. Car il faut tenter, continûment tenter, aujourd'hui plus qu'hier peut-être, de désencombrer le monde, la mémoire et les mots – *Black Words*, disait une voix, pendant que des corps penchés, multipliés, fractionnés sur la toile ou le papier, crachaient du noir ou le recevaient en plein cœur, et tentaient de se supporter les uns les autres, à tour de rôle, avec des airs de naufragés. Car il faut écrire, écrire, tout en sachant «résister, comme le disait Duras, à l'écriture». Car il faut lire et entendre. Jusque-là.

Décaper l'intimité. Soulever une ombre, puis une autre, il y a tant de résistances jusqu'à l'histoire vraie, l'ossature grêle qui protège l'âme.

Poètica

Denise Desautels

Escric com es fan unes excavacions, com una arqueologia de la intimitat, temptejant en l'ombra espessa d'una memòria, la meua, que s'assembla a tantes d'altres, esquinçada entre angoixa i utopia. Sota múltiples capes de protecció, l'obscuritat d'un món per desminar, per netejar, per dissecar-lo després. Perquè els secrets, sovint sorneguers i inconfessables, necessiten llum, és a dir, pensament, llenguatge i veu perquè no s'enverinin. Perquè és allí, en el cor d'allò més íntim, en la més negra de les boires, on es congrien les pitjors catàstrofes; és allí on es debat, es lluita, es plora, es xiscla, s'obté tranquil·litat de consciència, on es corre vers la ruïna. Perquè cal provar i provar contínuament, ara més que mai, potser, de desembarassar el món, la memòria i els mots –*Black Words*, deia una veu, mentre cossos inclinats, multiplicats o fraccionats damunt la tela o el paper, escopien negror o la rebien en ple cor, i miraven de suportar-se uns i altres per ordre de llista, amb aires de naufragats. Perquè cal escriure, escriure, sabent «*resistir, com deia Duras, a l'escriptura*». Perquè cal llegir i comprendre. Fins ben enllà.

Decapar la intimitat. Sollevar una ombra, després una altra: hi ha tanta resistència fins arribar a la veritable història, a l'esquelet esprimatxat que protegeix l'ànima!

Denise Desautels

Poemes

Dilluns de poesia a l'Arts Santa Mònica

AVANT L'AURORE

(in *L'œil au ralenti*, Éditions du Noroît, 2007)

1.

Écho entre fenêtre et fêlure. Elle le sent s'activer dans le vague de l'air; le sent remuer fort en elle sous le muscle; le devine, dehors dedans, jais qui s'acharne, se déploie, ample, touffu, grave, semblable à lui-même. Lui donne un nom, tout droit sorti de l'enfance et de l'automne: «Noir». Répète: «Noir». Le matin s'ouvre, vieux déjà, et la nuit s'y expose. Même broyé, même mobile, elle le reconnaît. En a l'habitude, en sait long sur son compte, forcément rejointe par ses assauts, ses mystères, ses ruses et l'empreinte qu'il laisse, à chaque instant, sur la suite du monde: lamento, nocturne, requiem, tombeau, nature morte. Sous cet angle, la lumière n'a plus tout à fait le profil de la lumière.

2.

Tandis que la mélancolie lèche son front, elle en flaire les conséquences: cécité et vision, extravagance et sursis. Dedans dehors, son corps sombre s'exerce à la profondeur, celle de l'énigme – fouillis de fracas et de ravissements – venue se poser au bout de son geste ou de sa voix: «Noir». Son corps en prend l'exacte mesure, car tout le réel s'y ramasse, avec ses pulsions paradoxales d'enlissement et d'envol. Tantôt dit: «séjour», pour ne pas se perdre; accorder à ses paupières le temps d'interroger les ombres, d'en traquer les tremblements, d'en décrypter les mensonges. Tantôt: «trajet», pour atteindre ce son rare qui loge quelque part, entre vent et boue, dans le vif du désordre.

ABANS DE L'ALBA

(dins *L'œil au ralenti*, Ed. Noroît, 2007)

1.

Eco entre finestra i esquerra. Ella el sent activar-se amb la ventada; el sent remoure's fort dins seu, sota el cor; l'intueix, foradins, atzabeja que s'acarnissa, es desplaça, folgat, tofut, greu, semblant a ell mateix. Li dóna un nom, tret directament de la infància i de la maduresa: «Negre». Repeteix: «Negre». El matí s'obre, ja envellit, i la nit s'hi exposa. Fins i tot deixatat i movedís, ella el reconeix. En té el costum, en sap molt de reconèixer-lo, forçosament atrapa-da pels seus assalts, misteris, paranys i l'empremta que deixa, cada instant, damunt el fil del món: lamento, nocturn, rèquiem, tomba, natura morta. Des d'aquest punt de vista, la llum no ha perdut el perfil de la llum, tanmateix.

2.

Mentre la melangia li llepa el front, ella en present les con-seqüències: ceguesa i visió, extravagància i pròrroga. Foradins, el seu cos fosc s'exercita en la profunditat de l'e-nigma –garbuix d'estrèpit i d'èxtasi– que s'ha aturat al final del seu gest o de la seva veu: «Negre». El cos li'n pren l'exacta mesura, car tot allò real s'hi aplega, amb les seves paradoxals pulsions d'enfonsament i d'envol. Ara diu: «sojorn» per no perdre's; adaptar a les parpelles el temps per interrogar les ombres, assetjar-ne els tremolors, desxi-frar-ne les mentides. Adés: «trajecte», per aconseguir aquest so estrany que habita en algun indret, entre vent i fang, en la vivor del desordre.

3.

Tantôt, volontaire silhouette, frôle les murs qui longent les gouffres qu'on ne peut combler; se penche, ardente. Observer de près les lieux du drame. Est-ce un éclat d'aile ou de balle au fond là-bas? Humaine jusqu'à la fin, cette tentation du vertige. Et hop! tourne en spirale une forme inoubliable au milieu du vide. La fresque s'anime. Aigle, chair, magie, musique, os, renoncement: à la dérive, fragments d'ardoise sur fond de nuit. Rêve: «Noir»; le voit, qui se déplie, se rompt, voyelles et consonnes solitaires, en attente. Rêve d'images et de pensées, qui viennent à sa rescousse, montent en ligne et, malgré leur fragilité, se présentent à découvert. Rêve: à quoi ressemble l'autre versant, l'envers de l'agonie?

4.

De quelque chose de précieux, rêve: contrer les ténèbres égarées dans des paumes brusques ou des bouches indifférentes. Rêve haut, et le mot *joie* approche, vient, se dépose sur quelques autres – *vent mauve, une odeur de caresse désencombre les ruines, ton espérance même, cette question remplie d'espace, à la fenêtre, l'étonnement* –, et son obstination troue l'obscurité. Avril pousse ici et là. On dirait une constellation dont les étoiles ne fileront pas. Splendides atomes de résistance. Continuera sa course dans l'éphémère, ombre allégée parmi les ombres, et cependant affolée, maintes fois saisie à l'aube par l'insensé: départs, effrois, hantises, débris, croassements, guerres.

3.

Adés, voluntària silueta a frec dels murs que voregen els abismes que no es poden omplir; s'inclina, ardent. Observar de prop els indrets del drama. Allí al fons, hi ha un resplendor d'ala o de bala de fusell? Humana, fins al final, aquesta temptació de vertigen. I apa! gira en espiral una forma inoblidable enmig del buit. El retaule s'anima. Àliga, carn, màgia, música, os, renúncia: a la deriva, fragments de pissarra sobre fons de nit. Somni: «Negre»; el veu com es desplega, s'esmicola, vocals i consonants solitàries, esperant. Somni d'imatges i de pensaments que el vénen a rescatar, s'alineen i, malgrat la seva fragilitat, es mostren al descobert. Somni: a què s'assembla l'altra vessant, l'anvers de l'agonia?

4.

De qualsevol cosa preciosa, somni: aturar les tenebres extraviades en palmells rudes o en boques indiferents. Desig d'envolar-se, i el mot *joia* s'atansa, arriba, es deposa damunt d'altres —*vent malva, una olor de carícia desembarassa les ruïnes, fins i tot la teva esperança, aquesta qüestió plena d'espai, a la finestra, l'estupefacció*—, i la seva tenacitat forada la tenebra. Abril empeny pertot. Sembla una constel·lació amb estrelles que no s'esmunyiran. Esplèndids àtoms de resistència. Continuarà la seva cursa en l'efímer, ombra lleugera entre les ombres i, tanmateix, enfollida, tantes vegades aferrada a l'alba per la insensatesa: partences, esglais, obsessions, deixalles, cucleigs, guerres.

5.

Or, la discrète lumière des lampes posées au centre de sa nuit aura laissé sa marque. Un silence inouï, à la fois intuition et vigilance, sensible au bruissement du langage lorsqu'il coule, orange ou grenade; lorsqu'il donne couleur et grain à ce désarroi lié aux événements terrestres, lié à cette matière enflée de douleurs qui, livrée à elle-même, risque de se métamorphoser en déchirures, en trahisons. Humaine, croit-elle, cette tentation de l'utopie, apparue au bout de son geste ou de sa voix. Face à la minutieuse avancée du néant. Écrit de sa main pourpre, en plein chaos, entre dérouté et désir; écrit, tout entière frémissent et intention, une lueur tatouée sur le côté gauche du cœur.

6.

Écrit contre l'oubli, dans la confusion des heures et des horizons, là où même les fleuves, octobre, la neige sont en péril. Avec des signes nus qui ne craignent pas le feu, écrit. Comme on dessine, comme on danse, la chambre soudain retournée, mais sa jambe ou son bras aux aguets, comptant leurs virevoltes, en surveillant la justesse, de peur qu'une distraction – oh ! presque rien, une négligence – de la cheville ou du poing ne fasse resurgir ce couac qui éteint les lampes et ce noir lancinant, absolu, qui aveugle l'espoir. Écrit, comme on crée, les pupilles lentes, avec la mémoire d'une phrase prononcée par le mendiant au lever du jour, quand la ville brûle, brûle: «Cela s'appelle l'aurore.»

5.

Ara bé, la discreta llum de les llànties situades al centre de la seva nit haurà deixat empremta. Un silenci inaudit, a la vegada intuïció i vigilància, sensible a la remor del llenguatge quan flueix, taronja o magrana; quan dóna color i gra a aquest desgavell lligat als esdeveniments terrestres, lligat a aquesta matèria envanida de dolors que, lliurada a ella mateixa, s'exposa a transformar-se en esquinços, en traïcions. Humana, creu ella, aquesta temptació de la utopia, que apareix al final del seu gest o de la seva veu. Acarada al minuciós avançar del no-res. Escrit amb la seva mà porpra, en ple caos, entre derrota i desig; escrit, del tot fremiment i intenció, un llampec tatuat al costat esquerre del cor.

6.

Escrit contra l'oblit, en la confusió d'hores i d'horitzons, allà on fins i tot els rius i la neu, a l'octubre, estan en perill. Amb signes nus que no temen el foc, escrit. Tal com es dibuixa, com es dansa, amb la cambra de sobte capgirada, però amb la cama o el braç a l'aguait, comptant les giravoltes, vigilant la justesa, amb por que una distracció –oh! gairebé res, una negligència– del turmell o del puny no faci res-sorgir aquesta pífia que apaga les llànties i aquest negre lancinant, absolut, que encega l'esperança. Escrit, com es crea, amb les pupil·les lentes, amb la memòria d'una frase pronunciada pel captaire quan s'alça el dia, quan la ciutat crema, crema: «Això és l'aurora».

PETIT SILENCE DE NUIT

(livre d'artiste, Éditions La Sétérée, Gerpinnes (Belgique),
en collaboration avec Gabriel Belgeonne)

*Les vraies questions ne se posent
pas, ne sont plus posables.*

René Lapierre

Où se trouve le haut? le bas?
On a beau faire attention, en vérité des fois
tout est renversé.
Même les bords. Le cœur. Même la joie
à saveur de naufrage.

On ne peut rien contre le choc, l'à pas de loup
du choc de la rature.
À l'insu de soi, un X criant sur le visage.

...

Pas douée pour rester en un seul morceau
derrière une fenêtre de nuit. Ça tient pourtant
réussi, le petit silence de mort
qui encombre à hauteur d'âme.

Et ce qu'on prenait pour un simple effacement
s'est fracassé contre ce froid d'ennemi.
Et ce qu'on prenait pour un dur nuage a volé en éclats.

PETIT SILENCI NOCTURN

(llibre d'artista, Edicions La Sétérée, Gerpennes (Bèlgica),
en col·laboració amb Gabriel Belgeonne)

*Les veritables preguntes no es fan,
mai no són formulables.*

René Lapierre

On és a dalt? I a baix?

De vegades, per més que t'hi escarrassis, tot es capgira,
realment.

Fins i tot les vores. El cor. Fins i tot la joia
amb gust de naufragi.

No hi ha res a fer contra el xoc, el pas de puntetes
el xoc d'una ratllada.

Sense saber-ho ni ell, una X que xiscla en el rostre.

...

Gens dotada per restar en un sol tros
rere una finestra de nit. Això tanmateix conserva
amb èxit, el petit silenci de mort
que obstrueix a l'altura de l'ànima.

I el que prenem per un simple esborrar-se
ha fracassat contra aquest fred d'enemic.

I el que prenem per un dur núvol s'ha esmicolat volant.

Quand tout est froissé, que deviennent
l'ombre des phrases et leur surdit  de guerre?
O  suis-je – temporairement m me – dans cet espace chauve?
Que faire après? en attendant?

C'est fou, la chose barbare, la b te
qui se profile ferme, courant, rampant
sa nuque vers quelque part, ses bras plombés.

...

Pench e, désarmée, en deuil de voix
et regarde alentour, et demande si l'improbable
sans chagrin existe, si encore sous des ellipses de blanc
ce qui sauve – comme espèce d'ardeur – approche.

Mourir de moins en moins.
Peut-être dormir un peu en attendant
que cette géographie de clans s'entrouvre.

...

Comment penser *les bouches se dénouent*
lorsqu'on ne distingue plus ni haut ni bas? Tellement ailleurs
où les blocs de mélancolie sont refoulés.
Partout ailleurs, la poitrine rauque, les pleurs, la boue d'ici.

Comme si plus rien ne dépendait de personne
se protéger surtout, ne pas mentir surtout
sa résistance alignée sur l'immense pourquoi.

Quan tot s'ha masegat, què esdevenen
l'ombra de les frases i la seva sordesa de guerra?
On sóc –temporalment àdhuc– en aquest espai pelat?
Què fer després, tot esperant?

Quina follia, la barbàrie, la bèstia
que es perfila ferma, corrent, arrossegant
la nuca vers algun indret, amb els braços emplomats.

...

Inclinada, desarmada, amb endolada veu
esguarda al voltant, i demana si l'improbable
sense aflicció existeix, si encara sota unes el·lipses blanques
el que salva –com una espècie d'ardor– atansa.

Morir cada vegada.
Potser dormir una mica esperant
que aquesta geografia de clans s'entreobri.

...

Com pensar *les boques es desfermen*
quan ja no es distingeix ni a dalt ni a baix? Talment en un altre indret
on es fan recular els blocs de melangia.
Pertot, enllà, el pit ronc, els plors, el fang d'aquí.

Com si res més ja no depengués de ningú
sobretot protegir-se, sobretot no mentir
la seva resistència alineada amb l'immens per què.

TOMBEAU DE LOU

(les Éditions du Noroît. Montréal: 2000)

LE DÉPLACEMENT DE L'OMBRE

Avec innocence, la mort, en tous points parfaite. Tu ne l'auras pas vue venir, elle se sera vite terrée au plus creux de tes os. Malgré l'ombre épaisse que projettent, sur le mur ocre, les cordons et les lames du store vénitien, la douceur du jour continue de s'infiltrer, comme si de rien n'était, par les interstices. La douceur passe, cela te suffit, et tu la dévies pour mieux la retenir, c'est devenu une habitude, ton regard incliné vers elle, semblable à celui d'une madone, ton œil tenace – cil, iris et pupille parfaitement dessinés – adapté avec le temps à l'architecture de la lumière. Ta figure striée par les lames du store, tu veux te croire à l'abri du brouillard. Oh !

le réel est là, sans fond, sans rien en lui de volatil, magma souffrant rempli de souillures, vase, fange, et tu y patauges, et tu t'y vautres même à l'occasion, comme tout le monde. Parfois c'est plus fort que toi, tu rêves de l'ouragan qui arracherait tout, et allez, hop ! on recommence à zéro sur une terre assainie. La mort existe, tu en sais long sur son compte, mais tu joues de ton espoir comme d'un couteau. Incisive parfois, ta ferveur. La mort existe, mais le futur t'intéresse, tu te colles à lui, ton regard happé pas ses images flexibles, tu te vois déjà soudée au bruissement de ses intonations et, gourmande, souhaites une grosse portion d'éternité, un siècle concret, pour empoigner ce demain-là [...]

TOMBA DE LOU

(Cafè Central. Jardins de Samarcanda. Barcelona, 2011)

EL DESPLAÇAMENT DE L'OMBRA

Amb innocència, la mort, del tot perfecta. Sense que l'hagis vist venir, aviat s'haurà enterrat en el més pregon del teu esquelet. Malgrat l'ombra espessa que projecten, damunt del mur ocre, els cordills i les lamel·les de la persiana veneciana, la dolçor del dia continua infiltrant-se, com si res, pels intersticis. La dolçor travessa, això t'és suficient, i te la mires fit a fit per retenir-la millor, ha esdevingut un costum, el teu esguard tombat envers ella, semblant al d'una madona, el teu ull tenaç –pestanya iris i pupil·la perfectament dibuixats– adaptat, amb el temps, a l'arquitectura de la llum. Amb la figura estriada per les lamel·les de la persiana, vols creure't a recer de la boira. Oh!

la realitat és allà, sense fons, sense res de voluble, com un magma que emmalalteix ple de taques, llim i fang, on clapoteges i et rebolques sempre que pots, com tothom. De vegades és més fort que tu, penses en l'huracà que ho arrabassarà tot i, apa!, tornem a començar des de zero damunt d'una terra sanejada. La mort existeix, ho saps prou bé, però fas anar la teva esperança com un ganivet. Amb el teu fervor tallant, de vegades. La mort existeix però el futur t'interessa, t'hi arrapes amb l'esguard atrapat per les seves imatges flexibles, ja et veus unida al murmuri de la seva dicció i, golafre, desitges una gran porció d'eternitat, un segle concret, per atrapar aquest demà [...]

UNE HISTOIRE DE BEAUTÉ

Une phrase, qu'on aurait dû ravalier aussitôt, une seule, modeste, même trouée, a suffi. Une volée de plomb au creux de ton oreille, et tu es tombée, mon papillon, ce midi d'octobre, tombée de haut, dans une embuscade, sonnée, comme on dit, seule contre tous, irréparablement seule. À l'abandon. En dépit de ce vêtement de caresses, qui de jour en jour s'épaississait. Seule, avec tes yeux qui s'éloignaient, enfiévrés par un imprévisible espoir. Oh ! à n'importe quel prix l'espoir. Un lac au centre de toi, abondant et têtù, parmi des couleurs de bouleaux et des tentations toutes simples: debout, deux ou trois pas, ton avancée vertigineuse sur l'herbe, debout, dans la souplesse de l'aube, [...]

UN SIÈCLE PLUS TARD

[...] décembre, verrouillée à double tour, face à ta mort qui ne lâche pas prise, multiple et goulue, ta mort, dans tes objets, tes vêtements, tes lettres, le délié de tes consonnes, ton tintement par saccades au bout de mes mains, la recreation arbitraire de ton souffle à quelques millimètres de ma joue, sur ton visage à répétition, où foisonnent à dessein nos vertiges amoureux, décembre, loin des fenêtres, dans le joug de ma maison, mes murs, mes cahiers, mes phrases funéraires, ma tête, mes larmes, ma mémoire infaillible, ma folie, et jusque dans l'âpreté de ces sons fixés une fois pour toutes, vidés de toute attente, *décembre*.

UNA HISTÒRIA DE BELLESA

Amb una frase, que hauria d'haver estat empassada de seguida, una sola, modesta, fins i tot foradada frase, n'hi va haver prou. Una patacada de plom al forat de la teva orella, i tu hi caus, papallona meva, aquest migdia d'octubre, com caiguda del cel, en un parany, atordida, com diem, sola contra tots, irreparablement sola. Fins a l'abandonament. Malgrat aquesta disfressa de carícies, que dia a dia s'espesseïa. Sola, amb els teus ulls que s'allunyaven, enfebrits per una imprevisible esperança. Oh! l'esperança a qualsevol preu. Un llac al bell mig teu, abundant i obstinat, entre colors de bedoll i temptacions senzilles: dreta, dos o tres passos, el teu avenç vertiginós damunt l'herba, dreta, en la lleugeresa de l'albada, [...]

UN SEGLE DESPRÉS

[...] desembre, pany tancat a doble volta, acarat a la teva mort que no amolla, múltiple i golafre, la teva mort, en els teus objectes, els teus vestits, les teves cartes, la desunió de les teves consonants, el teu dringar a batzegades en els meus dits, la recreació arbitrària del teu alè a uns mil·límetres de la meva galta, damunt el teu rostre tot seguit, on augmenten intencionadament els nostres vertígens amorosos, desembre, lluny de les finestres, en la servitud de la casa, de les meves parets, dels meus quaderns, de les meves frases funeràries, del meu cap, de les meves llàgrimes, de la meva infal·lible memòria, de la meva follia, i fins i tot en l'aspror d'aquests sons fixats d'una vegada i per sempre, buidats de tota expectativa, *desembre*.

SANS TOI, JE N'AURAIS PAS REGARDÉ SI HAUT (Éditions du Noroît, collection « Lieu dit », 2013)

À quand remonte la buse à la cime de l'arbre? Onze ans. Déjà. En novembre cette année-là, l'automne se prolonge, étrangement jaune. Le premier du millénaire. Tu me fais la surprise un matin de me rejoindre parmi les marronniers et les grands pins. Tu coupes le fil d'une conversation animée avec l'ailleurs, néant ou limbes. Ta grand-mère morte, autres cadavres et autres colères de plus en plus mordantes. Une guerre commencée trop tard, d'instinct je m'emballe. Je profite de la moindre occasion, le parc à l'aube par exemple, pour confondre au fin fond de mes muscles de marcheuse affolée, incapable d'apaisement, cœurs et fureurs. Parce qu'il ne pleut que du périssable, je compte les morts partout tout le temps. Dedans comme dehors. À ton insu tu m'as ramenée à l'ordre, tu as donné un nom aux bêtes et aux choses. Le matin de la buse, sans toi, je n'aurais pas regardé si haut. Je n'aurais pas été frappée par le réel en plein visage. Je serais restée coincée, à res-sasser des ruines. Hurlante à l'intérieur.

Dans *Le siècle inachevé*, « j'avale mes fils et mes fils par ma bouche me parlent du réel ». Des mots que je relis par hasard. Comme si, une fois assise à mon bureau, je les avais appelés, qu'ils avaient répondu présents, m'avaient saisi la main et le regard, et les avaient ramenés vers eux.

Dix automnes après, j'ai reçu de toi d'étonnantes photos de la chouette rayée dont tout le monde parlait, y compris dans

SENSE TU, MAI NO HAURIA MIRAT TAN AMUNT (Cafè Central. Balbec. Barcelona: 2014)

Quant fa de la miloca encimbellada dalt l'arbre? Onze anys, ja. Al novembre d'aquell any la tardor s'allarga, estranyament groga. La primera del mil·lenni. Un matí em dónes la sorpresa de retrobar-me entre castanyers i grans pins. Em talles el fil d'una animada conversa amb el més enllà, el no-res o els llimbs. La teva àvia morta, altres cadàvers i altres còleres cada vegada més intenses. Una guerra començada massa tard: m'embalo instintivament. Aprofito la mínima ocasió, el parc a l'alba per exemple, per mesclar ben endins dels meus músculs de marxadora atabalada, incapaç d'assossec, cors i passions. Perquè només allò fugisser goteja, compto sempre i arreu els morts. Tant a dins com a fora. Inconscientment, m'has retornat a l'ordre, has donat un nom a les bèsties i a les coses. El matí de la miloca, sense tu, mai no hauria mirat tan amunt. No hauria estat colpejada per la realitat en ple rostre. Hauria restat immòbil, donant voltes a les ruïnes. Xisclant per dins.

A *Le siècle inachevé*, «m'empasso els meus fills i els meus fills em parlen de la realitat a través de la meua boca». Mots que torno a llegir per atzar. Com si, asseguda a l'estudi, hagués convocat aquests mots, ells haguessin respost present!, m'haguessin pres la mà i la mirada i els haguessin retornat altra vegada vers ells.

Deu tardors després, vaig rebre de tu unes sorprenents fotografies de l'òliba ratllada de la qual tothom parlava, fins

les journaux. J'avais fini par l'apercevoir en haut du grand pin où elle avait trouvé refuge. Mon élan de marathonnienne de la marche, stoppé par l'attroupement à quelques mètres de ma foulée. Tes plans serrés de l'oiseau, je crois te l'avoir dit, m'ont fait me sentir vastement vivante ce matin-là.

Deux rapaces, l'un diurne, l'autre nocturne, croisés à dix ans d'intervalle, nous auront soudés autrement. Ils auront permis que nous vivions dans ce lieu – j'allais écrire *mon lieu*, l'ayant toujours cru fondamentalement mien – des moments inédits appelés à devenir tôt ou tard souvenirs. Formulés de cette manière où matin, mémoire, archéologie, parc, rapaces sont à ce point soudés, les faits m'ébranlent. Rapaces, avec becs et ongles. Quelque chose là de moi, de toi aussi – question d'hérédité. Jusque dans la sortie fortuite de la griffe. Cela écrit, parce que difficile à dire dans le réel des bêtes et des choses. Protégé en somme ici par la fiction. Comme s'il fallait chaque fois qu'on se défende. Contre quoi? Contre qui? L'autre de nous deux. Quand l'autre s'acharne, se braque. Un rien en cause, et subitement ça dégénère, notre affection vire à l'aigre. Toi, moi, nos fracas d'âmes. Chaque fois en refaire vite le puzzle – nos serres repliées – pour éviter le pire. Mon émotion effrénée. Ton raidissement.

[...]

Vois, j'avance, indignée et aérienne, la paume gauche ouverte tendue vers le dur brouillard.

i tot els diaris. Vaig acabar per veure-la al cimall d'un gran pi on havia trobat refugi. El meu alè de maratoniana de la marxa, aturat per una munió de gent a uns metres de la meves petges. Els teus plans tancats de l'ocell, crec que t'ho vaig dir, em van fer sentir immensament viva aquell matí.

Dues rapinyaires, l'una diürna, l'altra nocturna, creuades per deu anys d'interval, ens havien unit altrament. Havien permès que visquéssim en aquest indret —anava a dir *el meu* indret, que sempre he cregut fonamentalment meu— moments inèdits cridats a esdevenir, tard o d'hora, records. Formulats d'aquesta manera en què matí, memòria, arqueologia, parc, rapinyaires estan units fins aquest punt, els fets em corprenen. Rapinyaires, amb bec i urpes. Hi ha alguna cosa de mi, també de tu —pura qüestió d'herència. Fins en la urpada fortuïta. Ho dic així, perquè com costa dir la realitat de les bèsties i de les coses! En definitiva, protegida aquí per la ficció. Com si calgués, cada cop que ens defensem. Contra què? Contra qui? L'altre de nosaltres. Quan l'altre s'acarnissa, s'acara. Per un no res, de sobte tot degenera, el nostre afecte vira cap a l'agror. Tu, jo, quin rebombori d'ànimes. Cada cop tornar a refer de pressa el trenca-closques —amb les urpes replegades— per evitar el pitjor. La meva emoció desfermada. La teva tibantor.

[...]

Veus, avanço, indignada i a l'aire lliure, amb el palmell de la mà esquerra obert i estès vers la dura boira.

Poser demain le forcer à exister là parmi des fragments de mémoire, fouillis d'archives et d'utopie, et des saisons d'apocalypse demain tandis que l'histoire chaque jour un peu plus se détraque demain à la une chaos débris grands feux grandes fresques tortures tueries théories monstrueuses certitudes piétà voilées violentées demain villes sonores – les entends-tu? – où les anges escortent inépuissablement la souffrance des humains, où les livres parlent demain de l'extrême ocre d'un continent à son extrême fosse, un récent 14 décembre américain, 26 cadavres étendus à côté de 126 Syriennes abusées demain «248 girls suffering genital mutilation» le même dimanche 2006 dans la même école de Bandung en Indonésie demain ça recommence de plus belle «l'insondable malfaisance de Dieu» demain le sol se déchire et le paysage, ronces en chute libre, s'agrippe à tant de chevilles demain ça s'envenime, à la moindre occasion la terre se soulève, fleuves et flammes se défont, s'en vont s'éparpillant demain un siècle plus tard, de commémoration en commémoration demain l'amnésie des mots mêmes, *il neige - inventaire des absences* demain stop, urgente pensée devant péril, fouilles tris synergie extravagante et constellations demain on se garde en mouvement, mon grand, on remue mer et monde, dans la vase jusqu'aux paupières, promis debout, même par intermittence, dans les décombres d'une maison entièrement occupée par la mort demain vivement debout côte à côte vigilant, vigilante.

Llançar demà forçar-lo a existir entre fragments de memòria, garbuix d'arxius i d'utopia, i d'estacions d'apocalipsi demà mentre la història es pertorba cada dia una mica més demà a primera pàgina caos deixalles grans focs grans frescos tortures assassinats teories monstruoses certituds pietat dones amb vel violentades demà ciutats sonores —les sents?— on els àngels acompanyen inescotablement el sofriment dels humans, on els llibres parlen demà de l'extrem ocre d'un continent al seu extrem fossar, un recent 14 de desembre americà, 26 cadàvers estesos al costat de 126 sirians violats demà «248 noies sofreixen mutilacions genitals» el mateix diumenge de 2006 en la mateixa escola de Bandung a Indonèsia demà torna a començar més bella «la insondable malfiança de Déu» demà el sol s'esquinça i el paisatge, romegueres en caiguda lliure, s'aferra a tants turmells demà això s'enverina, a la mínima ocasió la terra es revolta, rius i flames es desfan, fugen escampant-se demà un segle més tard, de commemoració en commemoració demà l'amnèsia dels mateixos mots, *neva - inventari d'absències* demà stop, urgent pensament davant el perill, excavacions triatges sinèrgia extravagant i constel·lacions demà ens mantenim en moviment, fill meu, es remou mar i món, amb llot fins a les parpelles, drets, intermitentment, en les ruïnes d'una casa ocupada del tot per la mort demà vivament dreta costat per costat, vigilant, vigilanta.

Bibliografia

Poesia (selecció a partir de 1990)

Sans toi, je n'aurais pas regardé si haut. Tableaux d'un parc. Amb fotografies d'Emmanuel Martin i de l'autora. Mont-real, Éditions du Noroît, 2013.

L'angle noir de la joie. Paris i Mont-real, Éditions Arfuyen / Éditions du Noroît, 2011.

L'œil au ralenti. Postfati de Lise Lamarche. Mont-real, Éditions du Noroît, 2007.

Le cœur et autres mélancolies. Rennes, Villa Beauséjour et Éditions Apogée, 2007.

Ce désir toujours. Un abécédaire. Mont-real, Éditions Leméac, 2005.

Mémoires parallèles. Antologia (selecció i presentació de Paul Chamberland). Mont-real, Éditions du Noroît, 2004.

Pendant la mort. Mont-real, Éditions Québec Amérique, 2002.

Tombeau de Lou, entorn a *Visions domestiques.* Fotografies d'Alain Laframboise, Mont-real, Éditions du Noroît, 2000.

«*Ma joie*», *crie-t-elle.* Amb vuit dibuixos de Francine Simonin, Mont-real, Éditions du Noroît, 1996.

Cimetières: la rage muette. Entorn a fotografies de Monique Bertrand. Mont-real, Éditions Dazibao, 1995.

Le saut de l'ange. Entorn a alguns objectes de Martha Townsend. Mont-real i Amay (Bèlgica), coedició de Le Noroît i L'Arbre à paroles, 1992.

Leçons de Venise. Entorn a tres escultures de Michel Goulet. Saint-Lambert, Éditions du Noroît, 1990.

Traduccions

Sense tu, mai no hauria mirat tan amunt. Traducció i epíleg d'Antoni Clapés. Barcelona, Cafè Central, Balbec, 2014.

Negras palabras. Traducció espanyola de *Black Words*, per Myriam Montoya. Barcelona, Paso de Barca, 2013.

Things That Fall. Traducció anglesa de *Tombeau de Lou*, per Alisa Belanger. Toronto, Guernica Editions, 2013.
Tomba de Lou. Presentació i traducció d'Antoni Clapés. Barcelona, Cafè Central, «Jardins de Samarcanda», 2011.
The Night Will Be Insistent, Selected Poems: 1997-2002. Traducció anglesa de Daniel Sloate. Toronto, Guernica Editions, 2007.

Llibres d'artista (selecció)

Petite musique de nuit, amb cinc linogravats de Gabriel Belgeonne. Éditions Tandem, Gerpennes (Belgique), 2012.

du blanc à étreindre, amb un dibuix a la cola termofusible de Louise Viger, concepte i realització de Jacques Fournier. Mont-real, Éditions Roselin, 2012. (Una part del tiratge va ser traduïda a l'anglès per Alisa Belanger, amb el títol *some white to hold onto*.)

il neige – inventaire des absences, amb impressió digital, i un aiguafort de Donatella T. Éditions Tanguy Garric, Bretoncelles (France), 2011.

Étonnamment ici, en col·laboració amb Bertrand Dorny. Crest (France), Éditions La Sétéree, 2011.

Quai Rimbaud, en col·laboració amb Gabriel Belgeonne i Jacques Fournier. Belgique et Québec, Éditions Tandem i Éditions Roselin, 2009.

Rose Désarrois, amb cinc impressions digitals de Bonnie Baxter, concepte i realització de Jacques Fournier. Mont-real, Éditions Roselin, 2009.

Sainte Sébastienne II, homenatge a Louise Bourgeois, en col·laboració amb Hélène Dorion, Jacques Fournier i Françoise Sullivan. Mont-real, Éditions Roselin, 2007.

Une solitude exemplaire, amb set aiguatintes en relleu de Jacques Clerc. Crest (France), Éditions La Sétéree, 2004.

Architectures, en col·laboració amb Gabriel Belgeonne, Jacques Clerc i Jacques Fournier. Bèlgica, France et Québec, Éditions Tandem, La Sétéree et Roselin, 2001.

Théâtre pourpre, amb deu pintures originals de Jean-Luc Herman. Paris, Éditions Jean-Luc Herman, 1993.

Black Words, amb tres dibuixos originals i set impressions laser de Betty Goodwin. Paris, Éditions Collectif Génération, 1991.

Aquesta selecció de poemes
de Denise Desautels
es publica el 17 de novembre de 2014
amb motiu del recital de la poeta
dins el cicle Dilluns de poesia
a l'Arts Santa Mònica, Barcelona.

Dilluns de poesia a l'Arts Santa Mònica 2014

30 de juny

Montserrat Abelló

Presentació de Lluïsa Julià

7 de juliol

Ramón Andrés

Presentació d'Esther Zarraluki

15 de setembre

Tonko Maroević (Croàcia)

Presentació de Simona Škrabec

Traducció de Pau Sanchis

22 de setembre

Feliu Formosa

Presentació de Ramon Farrés

13 d'octubre

Adam Zagajewski (Polònia)

Presentació i traduccions de Xavier Farré

20 d'octubre

Anise Koltz (Luxemburg)

Presentació i traduccions d'Anna Montero

17 de novembre

Denise Desautels (Quebec)

Presentació i traduccions d'Antoni Clapés

15 de desembre

Carles Hac Mor

Presentació de Jordi Marrugat

**Totes les sessions tindran lloc
al claustre d'Arts Santa Mònica
els dilluns a les 19 h.**

Arts Santa Mònica

Centre de la creativitat

La Rambla 7 08002 Barcelona

T 935 671 110

www.artssantamonica.cat

Entrada lliure

Amb el suport de:

Québec

Mitjans col·laboradors:

ara.cat

NÚVOL

Col·laboren:

PEN
català
per a promoure
l'activitat poètica
i literària de
l'espai català i
per a fomentar
la creació i la
difusió de la
llengua catalana

AELC
ASSOCIACIÓ D'EScriptors
EN LLENGUA CATALANA

Organitzen:

1714 / 2014

Generalitat de Catalunya
Departament
de Cultura

Cafè Central
(poesia des de 1989)

SANTAMÒNICA